

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КУЛЬТУРИ І
МИСТЕЦТВ**

**ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ «МИКОЛАЇВСЬКА ФІЛІЯ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ КУЛЬТУРИ І
МИСТЕЦТВ»**

Факультет мистецтв

Кафедра хореографії

Методичні рекомендації

Для самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни

«Аналіз музичних творів»

Для спеціальності «хореографія»

Автори:

кандидат педагогічних наук, доцент Іванова В.Л.

Миколаїв - 2021

Іванова В.Л.

Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни «Аналіз музичних творів». / уклад. В.Л.Іванова. – Миколаїв. ВП «МФ КНУКіМ», 2021. – с. 17

Затверджено на засіданні кафедри протокол №7 від 11.01.2021р.

Подані методичні рекомендації з «Аналізу музичних творів» мають на меті допомогти студентам оволодіти навиками орієнтуру у формі-структурі музичних творів, а також опанувати навички підбору відповідного музичного матеріалу.

Рекомендації складені відповідно вимогам по дисципліні, припускає розвиток навиків самостійної роботи при засвоєнні на основі діяльнісного і компетентного підходів до навчання, що відповідає вимогам по спеціальності «Хореографія», робочій програмі.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Курс «Аналіз музичних творів» посідає важливе місце у комплексі професійно-орієнтованих дисциплін підготовки хореографа. Аналіз музичних творів сприяє систематизації особистого музичного досвіду, здобутого у навчальній роботі та практичній діяльності. Зміст курсу обумовлений його великим значенням у професійному становленні фахівця хореографічного мистецтва.

Дисципліна «Аналіз музичних творів», як і будь-який предмет, що включає в себе теоретичну і практичну частину, вимагає систематичної, планомірної роботи. Тільки в цьому випадку будуть вироблені необхідні технологічні навички швидкої орієнтації, вміння помітити важливі, істотні сторони форми і музичного матеріалу.

Самостійна робота по предмету «Аналіз музичних творів» – це планована робота студентів, виконувана за завданням і при методичному керівництві викладача. Самостійна робота виконується в позаурочний час, служить засобом

підвищення ефективності процесу навчання і підготовки учнів до самостійного поповнення своїх знань. Самостійна домашня робота включає в себе:

- вивчення підручників і конспектів лекцій, а також ознайомлення і конспектування додаткової літератури з пройдених тем;
- прослуховування і здійснення аналізу музичних творів;
- аналіз музичних творів із метою збагачення особистого музично-теоретичного досвіду.

Поглиблена аналітична робота з музичним матеріалом і поєднання цієї роботи з аналізом хореографії дозволяють профілювати вивчення музичної форми, наблизити курс «Аналіз музичних творів» до професійних інтересів студентів-хореографів. У процесі такого навчання студенти знаходять мотивування до вивчення музичної форми, усвідомлюючи необхідність отриманих знань для подальшої хореографічної діяльності. Курс «Аналіз музичних творів» покликаний допомогти студентам-хореографам зрозуміти важливість взаємозв'язку музичної форми і хореографії, сприяє виробленні навичкам вибудовування музично-хореографічного синтезу.

МЕТОДИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

В процесі проходження курсу «Аналізу музичних творів» студенти-хореографи повинні навчитися аналізувати музичні приклади на слух, відслідковувати взаємозв'язок музичної форми і хореографії, бачити, як музична форма твору відображається або взаємодіє зі структурою і змістом хореографічного номеру.

Перш ніж приступити до виконання будь-якого типу завдання з аналізу музичних творів, треба дуже ґрунтовно і детально ознайомитися з теоретичною частиною курсу, що відноситься до форми аналізованого твору, прочитати відповідний розділ підручника, конспекти лекцій. Це охоронить від помилок при оцінці форми і полегшить процес роботи.

У роботі з підручниками дуже корисно не тільки вивчати кожен з них окремо, але і зіставляти, порівнювати розділи з різних підручників і посібників,

присвячених одному питанню, виписувати формулювання і визначення (наприклад, визначення мотиву, періоду, сонатної форми і т.д. як воно дано в різних підручниках).

По кожній вивченій темі студенти повинні твердо знати теоретичний розділ дисципліни – це певний обсяг термінів, типологічні ознаки кожної конкретної музичної форми, правила будови форм і їх розділів, основні типи форм і їх різновиди.

Отримані теоретичні знання студенти повинні використовувати в практичній роботі по розбору музичних творів. Вивчення хореографами законів будови музичного твору повинно підкріплюватися «візуалізацією» музичної форми – прикладами хореографічного причитування того чи іншого музичного твору. Таке приближення до професійних інтересів хореографів, безумовно, послугує доброю мотивацією до засвоєння курсу «Аналіз музичних творів». Хореограф повинен осягнути тайну взаємодії музики і хореографії.

Самостійна домашня робота над твором повинна починатися з детального ознайомлення з музичним текстом. Перш ніж приступити до аналізу, тим більше до письмового оформлення роботи по заданому твору, треба прослухати твір стільки раз, скільки це необхідно для того, щоб ясно уявити собі рельєф форми, протягом музики, зміну розділів і тематичного матеріалу, фактури та ін.

Загальні принципи, якими треба керуватися при аналізі – від загального до конкретного, від цілого до деталі. Це означає, що в процесі роботи треба спочатку охопити контури всієї форми.

*Алгоритм вивчення теоретичного матеріалу курсу
з поєднанням практичної частини предмету*

Відповідно до лекційних тем Змісту дисципліни, самостійна робота студента повинна починатися з навчання здійснювати аналіз музичного твору за планом, вміти доладно викладати свої думки.

При аналізі ПЕРІОДІВ необхідно звернути увагу на:

- тематизм, його жанрово-інтонаційні витоки, їх виявлення в мелодії, гармонії, ритмі, фактурі і інших компонентах теми;
- ознаки закінчення періоду;
- кульмінація і кульмінаційна зона;
- періоди квадратної та неквадратної будови;
- реприза в періоді;
- співвідношення меж гармонійних оборотів з межами мотивів, фраз;
- співвідношення меж фраз з гранями форми - пропозицій, періоду

Музичний матеріал: П.І.Чайковський балет «Лускунчик» (малий період – два речення по 4 такти на початку 6 та 10 сцен, Арабський та Китайський танці; великий період – два речення по 8 тактів у Маршу, Польці, Гросфатері 1-а дія; збільшений період – два речення пол. 16 тактів у «Вальсі квітів»)

При аналізі ПРОСТИХ ФОРМ необхідно:

- розкрити взаємозв'язок характеру тематизму з процесом розгортання форми за принципом розвитку тематично однорідних або зіставлення різнорідних частин;
- звернути увагу на характерні різновиди форм і їх особливості;
- відзначити цезури розділів форми і ступінь їх глибини;
- типовість двочастинної форми для заспівно-приспівної пісні, а також для народної танцювальної музики;
- звертати увагу на ознаки відмінності середини і репризного розділу в простій двочастинній репризній і простій тричастинній формах.

Музичний матеріал: П.І.Чайковський балет «Лускунчик» (проста двочастинна форма – «Шоколад. Іспанський танець» з 2-ої дії; проста тричастинна форма – «Чай. Китайський танок» Дивертисмену 2-ої дії).

При аналізі СКЛАДНОЇ ТРИЧАСТИННОЇ ФОРМИ необхідно:

- перш за все відзначити типологічні, родові ознаки цієї форми – складність будови цілого, його структурну підпорядкованість (тричастинна репризна структура, у якій

перша й третя частини являють собою просту дво- або тричастинну форму і побудовані на єдиному тематизмі);

– особливу увагу приділити аналізу будови розділів складної тричастинної форми за типом середньої частини (тріо, епізод);

– звертати увагу на співвідношення розділів, тип зсуву, характер переходу від одного розділу форми до іншого;

– при визначенні типології середнього розділу (тріо, епізод) враховувати не тільки його структурні характеристики (замкнутість, оформленість з одного боку, розімкнення, свободу будови з іншого боку), але також жанрову основу тематизму твору і тип контрасту;

– звертати увагу на розподіл тематичних контрастів, їх співвідношення з розділами форми (збіг чи не випадково зміни тематичного матеріалу з розділами форми);

– особливу увагу приділити зміненим динамічним репризам і виявити передумови динамізації загальної репризи в попередніх розділах форми.

Музичний матеріал: П.І.Чайковський балет «Лускунчик» (складна вдочастинна форма – «Варіація II для танцівниці» з 2-ої дії; складна тричастинна форма – «Марш» з 1 дії, «Танець пастушків», «Вальс квітів», «Па-де-де», «Фінальний вальс» з 2-ої дії).

При аналізі форми РОНДО необхідно визначити:

– принцип рефреноподібного чергування головної частини рондо (рефрену) із новою частиною (епізодом);

– чіткий поділ твору на частини, їх досконала завершеність і самостійність;

– співставлення тематики рефрену та епізодів;

– гомофонно-гармонічний склад;

– характер тем;

– рухливий темп, чіткий ритм.

Музичний матеріал: В.А. Моцарт «Турецький марш»; Л.Дакен «Зозуля».

При аналізі ВАРІАЦІЙНИХ ФОРМ звернути увагу на:

- характеристику теми – з точки зору її можливостей для варіювання;
- ставлення кожної варіації до теми;
- зв'язок з попередньою і наступною варіаціями;
- зв'язок варіацій на відстані;
- специфіку варіаційної техніки композитора в даному творі.

Музичний матеріал: А.Адан балет «Жизель» – варіація Жизель з 1-го акту; Л.Мінкус балет «Дон Кіхот» – варіація Володарки дріад з 2-го акту; Й.Витвицький «Українська», «Чумак», «У сусіда хата біла»; А. Хачатурян «Вальс».

Сонатна форма характерна більш інструментальній музиці, але є приклад у хореографічному світі, де вона використана у спрощеній формі (без розробки). П.І.Чайковський у своєму балеті «Лускунчик» використав сонатну форму без розробки в увертюрі однойменного балету. В цьому творі композитор поєднав новаторські музику з хореографією. І тому, для студентів-хореографів буде цікаво знати наявність такої форми.

В сонатній формі (складна тричасна форма) перший розділ – експозиція – вибудовується як зіставлення двох контрастних тем, які в середньому розділі розробляються в розвитку, а в третьому – репризи – знов повертаються до першооснови.

При аналізі СОНАТНОЇ ФОРМИ:

Структура сонатної форми (експозиція, розробка, реприза).

в будові *експозиції* визначити:

- території і кордони двох основних розділів - головної та побічної партій;
- структурний, тематичний і функціональний зміст розділів і їх складових частин.

в *розробці* визначити:

- внутрішнє членування на розділи;
- етапи розвитку тематичного матеріалу;
- прийоми і способи розвитку тематизму;

- зміни, які відбуваються в розробці;
- загальну лінію розвитку і її спрямованість до певного результату;
- особливості переходу від розробки до репризи.

при аналізі *репризи* визначити:

- прийоми зближення головною метою та побічної партій;
- структурні і функціональні зміни;
- відображення в репризі «подій» розробки;

при наявності *коди* необхідно:

- обґрунтувати включення даного розділу з точки зору загальної логіки форми;
- визначити драматургічну функцію.

Музичний матеріал: П.І.Чайковський балет «Лускунчик» – увертюра; «Вальс падаючого снігу» з 2-ої картини 1 акту.

Циклічні форми: музичні твори, які мають дві або більшу кількість частин, кожна з яких є окремою структурно завершеною музичною композицією. Принципи утворення циклічних форм: поєднання частин на основі єдиного творчого задуму, контрастність і самостійність частин.

Сюїта (від фр. *suite* – послідовність): циклічний твір, що складається з низки самостійних різнохарактерних творів, об'єднаних за єдиними жанровими ознаками. Частини сюїти (на відміну від сонатної форми) не мають єдиної лінії послідовного розвитку і взаємопроникнення. Походження форми сюїти: народна танцювальна музика, яка має за традицію парне об'єднання танців. Двочастинна старовинна сюїта (павана і гальярда). Старовинна клавирна сюїта (алеманда, куранта, сарабанда, жига).

Аналіз циклічного твору має на увазі як розгляд кожної з частин, так і їх взаємодію в циклі. Він повинен бути спрямований насамперед на ціле – цикл, і особливості кожної з частин повинні розкриватися з точки зору її змістовної і формотворної ролі в циклі.

При аналізі циклічного твору необхідно враховувати фактори взаємодії частин, що обумовлюють єдність циклу:

– інтонаційно-тематичні зв'язки, створювані мелодійними, ритмічними, фактурними, ладотональними, тембровими і іншими засобами;

– функціональні зв'язки, виражені в координації способів розвитку музичного матеріалу в різних частинах.

Аналіз цих зв'язків дає можливість виявити індивідуальну єдність циклу на тлі типових закономірностей.

Музично-хореографічна форма класичної сюїти складається зі вступу, адажіо, варіації, кода.

Адажіо – різновид дуетного ліричного танцю.

Варіація – сольний виступ танцюриста.

Музичний матеріал: М.Равель «Павана на смерть інфанти»; С. Прокоф'єв балет «Попелюшка» - 3-я сюїта №1.

При аналізі вільних та мішаних музичних форм необхідно враховувати:

Вільна форма: індивідуальна структура музичного твору, яка має відмінності від канонічних музичних форм. Вплив варіаційних та імпровізаційних видів музикування на створення творів нетипової будови.

Мішана форма: використання різних принципів формоутворення і композиційного розвитку в одному творі. Поєднання принципів наскрізного розвитку і репризності у творах мішаної форми.

Нетипові форми: синтез мистецтв (програмна музика за історичними, літературними або образотворчими сюжетами; злиття музики, поезії та драматургії в опері тощо).

При аналізі змішаних, вільних форм необхідно простежити характер взаємодії різних формотворчих принципів і його результат.

В аналізі контрастно-складових форм необхідно зазначити:

- взаємодія принципів циклічної і одночастинної композиції;
- роль інтонаційно-тематичних зв'язків, репризних повторів окремих розділів у створенні єдності цих форм;
- логічний тональний план;

- пропорційність частин;
- програмність як засіб структурного розвитку і змістовного збагачення музичної форми.

Музичний матеріал: Хореографічні композиції: П.Вірський – «Ми з України», «Коломийка», «Весілля в Україні», «Червона калина», «Запорожці», «Казка про любов»; А.Кривохижа – «Ятранські весняні ігри», «Поворотня», «Василечки», «Колядки».

Крім загальних рекомендацій важливо дотримуватися певного порядку аналізу музичного твору для подальшого письмового оформлення завдання в зошиті.

План аналізу періоду

1. Жанрові та стилістичні особливості тематизму.
2. Кордон періоду, охарактеризувати його повторення (якщо воно є).
3. Тип періоду.
4. Межі мотивів, число тактів у мотивах, висновки про квадратність.
5. Характеристика першого речення:
  - 5.1. Мотивна будова:
    - початковий мотив і подальший його розвиток,
    - будова речення (кількість мотивів);
6. Характеристика другого речення (третього, четвертого) в порівнянні з першим (мотивне, структурне, гармонійне, фактурне співвідношення пропозицій).
7. Встановлення причин неквадратні (якщо вона є).
8. Характеристика (тематична, гармонійна, структурна) вступу і висновку (якщо вони є).
9. Висновки про особливості форми, про її типовості або не типовість для стилю композитора і музично-історичної епохи.

План аналізу простої двочастинної форми

1. Межі частин.
2. Характеристика першої частини згідно з планом аналізу періоду.

3. Визначення відмінностей при повторенні першої частини (якщо воно є).

4. Характеристика другої частини:

4.1. друга частина простої двочастинної безрепризної форми (аналіз другої частини виконувати в порівнянні з першою частиною):

- тональна будова,
- тематичний матеріал,
- структура,
- метрична організація,
- форма,
- визначення відмінностей при повторенні другій частині (якщо воно є);

4.2. друга частина простої двочастинної репризної форми:

- розмежування розділів,
- тональна будова середини,
- тематична будова середини (контрастна, розвиваюча),
- структура середини,
- характеристика репризної пропозиції в порівнянні з відповідною пропозицією першої частини (схожість або відмінність),
- характеристика метричної організації в другій частині в цілому,
- визначення відмінностей при повторенні другої частини (якщо воно є).

5. Висновки про особливості всієї форми.

План аналізу простої тричастинної форми

1. Межі частин.

2. Тип форми (розвиваюча або контрастна).

3. Характеристика першої частини згідно з планом аналізу періоду.

4. Характеристика середини:

- тональний план,
- тематичний зміст,
- прийоми розвитку,
- структура (угруповання тактів).

5. Характеристика репризи в порівнянні з початковим періодом, відзначаючи відмінності:

- тональність,
- структурні,
- фактурні,
- поліфонізація.

6. Характеристика (тематична, гармонійна, структурна) вступу і висновку (якщо вони є).

7. Висновки про особливості всієї форми.

План аналізу складної двочастинної форми

1. Межі між частинами.

2. Характеристика частин за планом аналізу відповідної форми (прості дво-, тричастинні форми, період):

3. Співвідношення частин між собою.

4. Засоби об'єднання частин.

5. Висновки про особливості всієї форми.

План аналізу складної тричастинної форми

1. Межі між частинами.

2. Тип форми (з тріо, з епізодом).

3. Характеристика першої частини згідно з планом аналізу простої двочастинної або простої тричастинної форми.

4. Характеристика середньої частини:

4.1. середина типу тріо (характеристика згідно з планом аналізу простої дво-, тричастинні форми, періоду);

4.2. середина типу епізоду:

- тематичний зміст,
- тональний розвиток,
- будова.

5. Характеристика репризи в порівнянні з першою частиною.

6. Тематичний зміст коди (якщо вона є).

7. Висновки про особливості всієї форми.

План аналізу рондо

1. Тип форми.
2. Межі між темами (рефрен і епізод).
3. Тональний план всієї форми
4. Характеристика всіх проведень рефрену і епізодів в порівнянні між собою (за планом аналізу періоду, простих дво- і тричастинних форм в залежності від типу рондо):
5. Тональність, тематична і структурна характеристика тем.
6. Характеристика коди і вступу (якщо вони є).
7. Висновки про особливості всієї форми.

План аналізу варіацій

1. Тип варіацій.
2. Межі теми і варіацій.
3. Характеристика теми: мелодія, гармонія, фактура, форма.
4. Характеристика кожної варіації: метод варіювання, співвідношення варіацій з темою (що збереглося від теми, сувора варіація або вільна).
5. Способи об'єднання варіацій в групи.
6. Засоби контрастування між варіаціями.
7. Прийоми завершення варіаційної форми.
8. Висновки про особливості всієї форми.

План аналізу сонатної форми

1. Характеристика експозиції (в першу чергу визначити межі партій):
- 2.2. головна партія:
  - тональна будова,
  - тематична будова (мотивний аналіз),
  - форма.

2.3. єднальна партія (якщо вона є):

- тематизм (порівнюючи з головною і побічною партіями),
- тональність.

2.4. побічна партія:

- тональність,
- тематичне будова (аналізувати в порівнянні з темою головної партії).

2.5. заключна партія:

- гармонія,
- тематизм.

3. Характеристика розробки:

- тональний план і принципи його будови;
- тематичний зміст і конкретні прийоми тематичного розвитку.

4. Характеристика репризи і її відмінність від експозиції.

5. Характеристика коди в порівнянні з матеріалом попередніх розділів сонатної форми (якщо вона є):

- тематичний зміст,
- тональний розвиток,
- будова.

6. Висновки про особливості всієї форми.

План аналізу сюїти

1. Кількість частин.

2. Програмний задум (якщо є).

3. Характеристика частин:

- тональність,
- жанр,
- темп,
- форма.

4. Засоби об'єднання частин.

5. Висновки про особливості всієї форми.

План аналізу мішаних форм

1. Визначити типи з'єднуються типових форм.
2. Визначити прояв кожного типу протягом усієї форми.
3. Визначити взаємодію різних типів форми, характер цілого.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Анализ музыкальных произведений: программа-конспект дисциплины: учеб.-метод. пос. по муз. образ. / зед. А. С. Казурова, сост. Г. В. Григорьева, М. С. Скребкова-Филатова. М.: Рос. акад. музыки, 2003. 86 с.
- 2 Безуглая Г.А. Анализ балетной и танцевальной музыки: учеб. пос. СПб.: Изд-во Политех. Ун-та, 2009. 176с.
3. Безуглая Г.А. Музыкальный анализ в работе педагога-хореографа: учеб. пос. СПб.: Лань; Планета музыки, 2015. 272с.
4. Благова Т.О. Динаміка формування концептів професії балетмейстера в Україні (на матеріалі творчості П.П.Вірського) // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. Педагогічні науки. Випуск 4 (86). – 2016. – С.24-29.
5. Богданов Г. Работа над композицией и драматургией хореографического произведения. Учебно-методическое пособие. Вып.5. –М.:ВХЦТ («Я вхожу в мир искусств»),2007. –192с.,ил., нот.
6. Боримська Г. В. Самоцвіти українського танцю / Г. В Боримська. – Київ : Мистецтво, 1974. – 158 с.
7. Брег О., Гамалей Ю. Хореограф обязан быть музыкантом. // Советский балет. – 1992.-№1.-С. 22-24
8. Горн А.В. Учебное пособие по анализу партитуры и клавира. СПб.: Академия Рус. Балета им. А.Я.Вагановой, 2016. 44с.
9. Все про танець. Довідник / уклад. : А. Є. Коротков, А. П. Тараканова. – Кіровоград : ТЦ Облкомплексу (гімназія-інтернат-школа мистецтв), 1999. — 90 с.
10. Каміна Л. Формування особистості балетмейстера – автора хореографічних творів : [методичний посібник] [Електронний ресурс] / Л. І. Каміна. – Режим доступу : http://www.culturalstudies.in.ua / 2008_zv_13_1.php.
11. Кривохижа А. М. Гармонія танцю : навч.-метод. посіб. для студ. пед.навч. закл. / А. М. Кривохижа. – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2005. – 92 с.
12. Кривохижа А. М. Роздуми про мистецтво танцю / А. М. Кривохижа. – Кіровоград : Центральноукр. вид-во, 2012. – 172 с.

13. Лелеко В.В. Анализ музыкальных форм в процес се обучения хореографов // Вестник Академии Русского балета им. А.Я. Вагановой. №3 (56), 2018. – С.29-42
14. Литвиненко В. А. Зразки народної хореографії : [підручник] / В. А. Литвиненко. – К. : Альтерпрес, 2007. – 468 с.
15. Островська К.В. Анатолій Кривохижа – хранитель хореографічних традицій України / Культура України. Вип.53. – 2016. – С.220-230.
16. Павло Вірський : [життєвий і творчий шлях] / упоряд. : Ю. В. Вернигор, Є. І. Косенко. – Вінниця : Нова Книга, 2012. – 320 с. : іл.
17. Смаглій Г.А., Маловик Л.В. Основи теорії музики. – 2-ге вид., доп. і перероб.- Харків: Факт, 2001.
18. Шип С. Музична форма від звуку до стилю. К., 1998. –367с.
19. Цветкова Л. Ю. Творча спадщина П. П. Вірського як невичерпне джерело розвитку мистецтва танцю / Л. Ю. Цветкова // Вплив творчості П. П. Вірського на розвиток національної хореографії : [матер. наук.-практич. конф., 26 лютого 2005 р.]. – Київ. – С. 20–23.
20. Якуб'як Я. Аналіз музичних творів: музичні форми. – Ч.І. – Тернопіль: Знання, 1999